

Doc.dr Aleksandra Pejatović

Dr Violeta Orlović - Lovren

KOMPETENCIJE ZA CELOŽIVOTNO UČENJE

- **Otkuda zahtev za kompetencijama?**

Kompetencije kao pojam i koncept ulaze „na velika vrata“ u svet obrazovanja poslednjih decenija XX i početkom XXI veka. Tome posebno doprinose promene i zahtevi nastali u svetu rada. Svet obrazovanja na njih odgovara razvojem koncepta obrazovanja usmerenog na kompetencije i, na njima zasnovane, **ishode**. Celokupni sistem obrazovanja se organizuje oko onoga što je suštinsko za učenike - onoga što oni *moгу da urade na kraju procesa obrazovanja*. U planiranju, realizaciji i evaluaciji obrazovanja pažnja se usmerava na željene rezultate (ishode) obrazovanja, koji su izraženi kao *individualna postignuća*.

Tokom osamdesetih i devedesetih godina XX veka, obrazovanje usmereno na ishode je, od koncepta učenja, preraslo u pokret i praksu obrazovanja u razvijenim zemljama poput Velike Britanije, Australije, Kanade i SAD.

- **Kompetencije u različitim proizvodnim sistemima**

Priroda rada, karakteristična za pojedine vrste proizvodnih sistema, determinisala je i karakter kompetencija i način njihovog sticanja:

1) **Zanatski sistem proizvodnje** – koji karakterišu kompetencije neophodne za *majstorsko umeće*;

2) **Industrijski sistem proizvodnje** - u kome su zastupljene stručne kompetencije, kao *specijalističko (minimalno) znanje i veštine i sposobnosti da se sledi unapred definisana procedura, uz visok nivo brzine i preciznosti*;

3) **Postmoderno doba** – u kome se teži razvoju sposobnosti zaposlenih da razumeju okruženje i sveukupnost proizvodnog procesa, da efikasno deluju u rizičnim i nepredvidljivim situacijama, da se u obavljanju posla kreću kroz različite funkcije i organizacione jedinice, da rade sa drugima, uče od drugih, donose odluke i rešavaju probleme.

Posmatrano **po zemaljama**, prva jasna manifestacija obrazovanja zasnovanog na kompetencijama vezuje se za područje obrazovanja odraslih u SAD šezdesetih godina XX veka. Tako su, u oblasti **osnovnog obrazovanja odraslih**, Zakonom jasno definisane karakteristike odraslih Amerikanaca po završetku osnovnog obrazovanja.

Ideja o formiranju kompetencija, kao krajnjoj svrsi programa obrazovanja, najpotpunije je razvijena u **području obrazovanja nastavnika**.

- **Uticaj koncepta obrazovanja zasnovanog na kompetencijama na nastavu**

Rukovodeći se kompetencijama kao standardima, u okviru koncepta obrazovanja zasnovanog na kompetencijama, sama priprema nastave poprima određene karakteristike. Obilje mogućih sadržaja učenja se redukuje na ono što je smisleno, moguće da se sprovede i nužno. Ovaj postupak se zove **didaktička redukcija**. Kod izbora sadržaja ne nabrajaju se područja gradiva, nego se formulišu ishodi, opisujući delovanje koje bi uspešan učenik trebalo da obavi, kao i kojim kriterijumima ono mora da odgovara.

Da bismo u procesu nastave obezbedili da se planirani ishodi dostignu, potrebno je izabrati i primeniti metode poučavanja koje izgrađuju i osiguravaju željeno postignuće. Taj proces se naziva **didaktička rekonstrukcija**.

Brojna su određenja pojma - konstrukta „kompetencija”. Između njih postoje određene sličnosti, ali i razlike, u smislu na koju od komponenata ovog konstrukta se stavlja naglasak. Izdvajanjem najrelevantnijih komponenata možemo doći do pojašnjenja šta sve kompetencija obuhvata.

Kompetencija je

kompleksna kombinacija znanja, veština, sposobnosti i stavova + potrebnih da se obavi određena aktivnost u datom kontekstu, u realnim okolnostima + pri čemu osoba treba da bude u stanju da interpretira situaciju u određenom kontekstu i da poseduje repertoar mogućih akcija koje može da preduzme i da je osposobljena da izvede određene akcije iz tog repertoara... + rezultat kompetentnog delovanja može da bude izmeren na osnovu nekih prihvaćenih standarda + može da bude unapređena putem obuke i razvoja.

- **Okvir za ključne kompetencije**

Sa početkom XXI veka i suočavanjem sa promenama i potrebama novog doba, Evropska unija (preko Saveta, Komisije i radnih grupa), preuzima niz koraka na uspostavljanju *Evropskog okvira za ključne kompetencije*. Time se sa ranijih „bazičnih veština” koje su neophodne za „opstanak” i čine osnovne „životne veštine” – jezička i numerička pismenost – prelazi na ključne kompetencije, ovde definisane na sledeći način: „Ključne kompetencije predstavljaju prenosive, multifunkcionalne pakete znanja, veština i stavova, potrebne svim osobama za lično ostvarenje i razvoj, inkluziju i zapošljavanje. One bi trebalo da budu razvijene do kraja obaveznog

školovanja ili obuke i trebalo bi da predstavljaju osnovu za dalje učenje kao deo doživotnog učenja.”

Njime definisane kompetencije ne nameću se kao obaveza, već se preporučuju kao standardi u razvoju kurikuluma, definisanju ishoda i unapređenju kvaliteta obrazovnih sistema. One su danas opšteprihvaćene u većini evropskih zemalja, igrajući važnu ulogu u reformama obrazovanja.

Ključne kompetencije:

1. *Komunikacija na maternjem jeziku:* sposobnost izražavanja i interpretacije misli, osećanja i činjenica u usmenoj i pisanoj formi i različitim kontekstima;
2. *Komunikacija na stranom jeziku: pored onih ugrađenih u komunikaciju na maternjem jeziku,* još i sposobnosti medijacije i međukulturnog razumevanja;
3. *Matematička pismenost i osnovne kompetencije u nauci i tehnologiji:* upotreba sabiranja, oduzimanja, množenja i deljenja za rešavanje problema u svakodnevnim situacijama; sposobnost i spremnost korišćenja znanja i metodologije za tumačenje sveta prirode;
4. *Digitalne kompetencije:* ovladavanje upotrebom elektronskih medija u poslu, komunikaciji i slobodnom vremenu; logičko i kritičko mišljenje, upravljanje informacijama i komunikacijske veštine;
5. *Učiti da se uči:* sposobnost organizovanja sopstvenog učenja; efektivnog upravljanja vremenom, rešavanja problema, usvajanje, obrada i evaluacija novog znanja i njegova primena u različitim životnim kontekstima, doprinoseći upravljanju karijerom;
6. *Interpersonalne i građanske kompetencije:* efektivna interakcija sa pojedincima i u grupama, rešavanje konflikata u javnim i privatnim sferama života;
7. *Preduzetništvo:* pasivna i aktivna komponenta; sposobnost i spremnost prihvatanja tuđih, odnosno kreiranja sopstvenih inovacija; preuzimanje odgovornosti za postupke, razvoj strateške vizije, postavljanje i ispunjavanje ciljeva i motivisanost za uspeh;
8. *Kulturna ekspresija:* vrednovanje važnosti kreativnog izražavanja ideja, iskustava i emocija u različitim medijima, uključujući muziku, književnost i primenjenu umetnost.

Šta mogu roditelji i roditeljski saveti da učine na unapređenju kompetencija:

- **Krenite od sebe: možete li da unapredite neku od svojih „ključnih kompetencija“? Iskoristite priliku i radite na tome zajedno sa svojom decom – zajedničko učenje novog stranog jezika, recimo, možda će vas odvesti u upoznavanje novih kultura i putovanja na destinacije o kojima ranije niste razmišljali...**
- **Nakon što ste definisali vašu „naj“ kompetenciju i podelili je u mreži članova roditeljskih saveta, osmislite kako biste pružili podršku roditeljima i/ili drugoj deci u napredovanju u toj oblasti (klubovi, vannastavne aktivnosti, druženja u organizaciji udruženja roditelja, zajedničke volonterske akcije...);**
- **Pomozite deci i drugim roditeljima u odlučivanju za izborne predmete, imajući u vidu koje kompetencije se time razvijaju.**
- **Kroz osnivanje ili rad Saveta roditelja opština i gradova, pružite podršku predškolskim ustanovama i školama tako što ćete se povezati sa nevladinim organizacijama i kulturnim ustanovama/ grupama, privrednim organizacijama i sl. čije aktivnosti mogu da pruže usavršavanje kompetencija dece i nastavnika/ vaspitača i van same obrazovne institucije. Na ovaj način otpočine formiranje partnerske mreže. Predškolsku ustanovu i školu treba pretvoriti u „otvoreni sistem“, osmišljavajući šta sve u nju treba da uđe kao podrška procesu razvoja i učenja dece i mladih, kao i gde sve iz škole može da se izađe u okruženje, gde neki sadržaj može bolje da se razume/ lakše da se usvoji, ili da se lakše ovlada nekom veštinom, ali i da se naučeno isproba u realnom životnom kontekstu.**
- **Razmotrite u okviru škola, koje sekcije i vannastavne aktivnosti postoje. Pomozite njihovom oživljavanju i obogaćivanju. Ovakvi oblici su valjani okviri za podršku razvoja različitih znanja, veština, interesovanja, pa i kompetencija.**
- **U srednjim stručnim školama, važno je da se proces osposobljavanja za određeno zanimanje ne odvija samo u okviru učionica, laboratorija i kabineta, već u preduzećima i organizacijama, gde se nalaze radna mesta na kojima rade osobe sa tim zanimanjem. Podržite uspostavljanje i razvijanje veza između ove vrste škola, preduzeća i udruženja poslodavaca.**
- **Inicirajte sastanak roditelja, nastavnika (i predstavnika učenika starijih razreda) na kojem bi se analiziralo postignuće učenika iz prethodne školske godine, iskazano ocenama, postignuća iz pojedinačnih predmeta - u okviru kojih predmeta je postignuće više, a u okviru kojih niže. Razgovarajte o tome kako zajednički da unapredite postignuće učenika.**

- Inicirajte sastanak roditelja i nastavnika na kojem bi se analiziralo ka razvoju kojih kompetencija je usmeren program i rad u okviru svakog od školskih predmeta. Takav sastanak može da se organizuje i u predškolskoj ustanovi sa vaspitačima, na kojem bi se razgovaralo koje aktivnosti, od onih koje se realizuju, su usmerene na razvoj ili stvaranje osnove za razvoj određenih kompetencija.
- Inicirajte sastanak roditelja, nastavnika (i predstavnika učenika starijih razreda) na kojem bi se analizirali efekti rada škole. Gde su učenici koji su tokom nekoliko poslednjih godina završili tu školu. Ko se gde upisuje? Ko se zapošljava? Na koje fakultete odlaze? Koliko ih je nezaposleno?
- Inicirajte susret pedagoga ili psihologa škole sa učenicima na temu „Kako se uči“. U okviru ovog susreta doprinos mogu da daju i roditelji, objašnjavajući kako su nešto naučili, šta im je bilo teško, šta sve znaju danas, čemu to koristi i šta sve umeju da rade.
- Organizujte se u pružanju podrške grupama dece u učenju.
- **... Što je više izvora i aktivnosti za učenje, povezanih sa realnim životnim situacijama, time se pruža i veća podrška razvoju kompetencija.**

Više informacija:

EUROPEAN COMMISSION, Directorate-General for Education and Culture: Implementacija "Obrazovanje i obuka 2010" Ključne sposobnosti za dugoročno učenje, dostupno na: <http://www.pedagog.rs/evropska%20unija.php>

Europa – Summaries of EU legislation: Key competences for lifelong learning, dostupno na: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_en.htm